

משנת החזן שלימה גליון

מתוך שלל אוצרות תורתו ושיעוריו של מורנו גאון ישראל

רבינו שלמה יהודה בארי שליט"א

פרשת משפטים תשפ"ז 266

ניתן להאזין לשיעורים של הגאון הינוקא, וכן עדכונים על הנעשה בבית מדרשו,

ב"קו הינוקא" 03.550.2228

פנינים על הפרשה

ליקוטים על פרשת השבוע משולחן תורתו של רבנו שליט"א

עברי הם

פִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יָצָא לְחַפְּשֵׁי חַנּוּם... וְאִם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד אֶהְיֶה אִתְּךָ אֲדֹנָי... וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אֲזָנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעַבְדוֹ לְעֹלָם (כא, ב-ו). הַבֵּיט בְּזֶה רִשׁוֹ"י (כא, ו) מֵה שְׁמוּבָא בְּמַכִּילַתָּא (פ' מַשְׁפָּטִים, מִס' דְּנִזְיָקִין ב) בְּשֵׁם רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי בְּטַעַם מַה שְׂרוּצְעִים אֲזָנוֹ, שְׂאוּזִן זֶה שֶׁשְׁמַעָה עַל הַר סִינַי 'לֹא תִגְנוּב', וּבְכָל זֹאת הֵלֵךְ זֶה וּגְנַב וּנְמַכַּר לְעַבֵּד בְּגִיבְתוֹ, תִּרְצָע. וְהוּא גַם טַעַם רְצִיעַת הָאָזְנוֹן בְּמִי שֶׁמְכַר עַצְמוֹ לְעַבְדוֹתוֹ, שְׂאוּזִן זֶה שֶׁשְׁמַעָה עַל הַר סִינַי "כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִּים" (וּקְרָא כֹה, נה), שְׁעַבְדֵי הֵם וְלֹא עַבְדִּים לְעַבְדֵיכֶם, וְהֵלֵךְ וְקִנְיָה אֲדוֹן לְעַצְמוֹ, תִּרְצָע. וְעַל אִף שֶׁאֵין הַרְצִיעָה ב'מַרְצֵעַ' מַעֲכַבְתָּ, שֶׁהִלְכָה לְמִשְׁנֵי הָיָא שְׁנִיתֵן לְעֵשׂוֹתָהּ בְּכָל דְּבַר כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ שֵׁם בְּמַכִּילַתָּא (בפ' מַשְׁפָּטִים, מִס' דְּנִזְיָקִין ב) וּבִירוּשְׁלַמִי קִידוּשִׁין (פ"א ה"ב), וְכֵן הוּא דַּעַת רַבִּי יוֹסִי בְּרִי יְהוּדָה בְּמַסְכַּת קִידוּשִׁין (דף כ"א ע"ב) וּשְׁבוּעוֹת (דף ד ע"ב), וְלַדַּעַת רַבִּי צְרִיךְ שִׁיחִיהָ עַל כָּל פְּנִים כְּלֵי מַתְכָּת, וְכֵן פִּסְק הַרְמַב"ם (בְּהַלְכוֹת עַבְדִּים פ"ג ה"ט), בְּכָל זֹאת נִקְדַּת הַכְּתוּב אֶת ה'מַרְצֵעַ' דּוּקָא בְּכַדֵּי לְעוֹרֵר לֵב עַבֵּד זֶה עַל שְׁבַחַת אֶת עַבְדוֹת מַצְרַיִם לְחַלְקוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִבְיָאוּ הַתּוֹסֵפּוֹת שֵׁם בְּמַסְכַּת קִידוּשִׁין (בדף כ"ב ע"ב, ד"ה 'מֵה נִשְׁתַּנָּה') בְּשֵׁם מַדְרַשׁ (וְאִינוּ לְפִינֵינוּ) ש'מַרְצֵעַ' עוֹלָה כְּמִנִּין אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁנוֹת עַבְדוֹת שְׁנִגְזְרוּ עַל יִשְׂרָאֵל בְּבִין הַבְּתָרִים, וְלִפִּי שֶׁאִף אַחַר שְׁגָאֵל הַקַּב"ה מַעֲבָדוֹת זֹאת הֵלֵךְ זֶה וְקִנְיָה אֲדוֹן לְעַצְמוֹ, לְפִיכֵן יִרְצַע ב'מַרְצֵעַ' הָעוֹלָה כֵּךְ. וְכַתֵּב רַבִּי נִתְנָאֵל חֻבּוּבָא בְּסִפְרָא קַרְבֵּן נִתְנָאֵל (פ' בְּהַר) שֶׁלֵּכֵן מִצּוּהָ מִן הַמּוּבַחַר לְרִצּוּעַ אֲזָנוֹ בְּמַרְצֵעַ, כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ בְּמַסְכַּת עַבְדִּים (פ"ג), כְּכַדֵּי לְרַמְזוֹ לֹו עֵינֵן זֶה.

כונני בידו

וְמָה שֶׁרַק בְּעַבֵּד הַמְּבַקֵּשׁ הָאֶרֶץ שְׁנוֹת עַבְדוֹתוֹ עַד הַיּוֹבֵל צוֹתָהּ הַתּוֹרָה לְרִצּוּעַ אֲזָנוֹ, וְלֹא תִתְחַלֵּת עַבְדוֹתוֹ, בִּיָּאֵר הָאֱלֹשִׁיךְ (כא, ו) שֶׁהוּא מְפַנֵּי שְׂרַצְתָּהּ הַתּוֹרָה לְעוֹרְרוֹ לְשׁוּב מִדְּרֹכָהּ הָרַעָה שֶׁבַחַר לְחַלְקוֹ מִדְּרָגָה שְׁפֵלָה זֶה, שְׁנַעֲשֶׂה בְּזֶה ב' פְּעָמִים 'כּוֹנְנֵי' הָעוֹלָם יַחְדָּו כְּמִנִּין 'מַרְצֵעַ', הָאֵחָד בְּמָה שֶׁבַחַר בְּעַבְדוֹת עַד הַיּוֹבֵל, וְהַשְּׁנִית בְּמָה שֶׁדַּבֵּק בְּאַשְׁתּוֹ הַכּוֹנְנֵי. וְהוּא כְּעֵינֵן שֶׁבִּיאַר רַבְּנוּ בַח"י (כא, ו) שֶׁמְעוֹרֶרֶת אוֹתוֹ הַתּוֹרָה ב'מַרְצֵעַ' זֶה עַל אִשּׁוֹר בִּיקֵּץ לְהוֹסִיף עַל הַנִּגְזָר עֲלָיו בְּשֵׁשׁ שְׁנוֹת עַבְדוֹתוֹ, שְׁבִזָּה קִלְקַל בְּקִדּוּשַׁת יְהוּדוֹתוֹ וְהוּא נִקְרָא בְּשֵׁם 'עַבְרִי' בּוֹ נִקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַצְרַיִם כְּאִשּׁוֹר לֹא קִבְּלוּ הַתּוֹרָה עֲדִיּוּן וְכְמוֹ שֶׁבִּיאַר זֹאת הַכֵּלִי יִקְרָא (כא, ב) שְׁבִזָּה אַחַז הוּא בְּדַרְכֵי אֲבוֹתָיו שֶׁל אֲבֵרָהָם שֶׁהָיוּ בְּעַבְרָה הִנְהַר וְנִקְרָאוּ 'עַבְרִים'.

דלגתי את הקץ

וְכַתֵּב מֵהֶרַח"ו בְּסִפְרָא עֵץ הַדַּעַת טוֹב (פ' מַשְׁפָּטִים) שְׁעִיקָר עוֹצֵם שְׁפֹלוֹת מִדְּרָגָה זֶה הוּא מִצַּד הַכְּפִיּוֹת טוֹבָה שֶׁלֹו כְּלִפֵּי טוֹבְתוֹ שֶׁל מְקוֹם שְׂרַצָּה לְהוֹצִיָּאוֹ לְחַפְּשֵׁי בְּסוֹף הַשָּׁשׁ שָׁנִים, וּבַחֵר הוּא הָאֶרֶץ עַבְדוֹתוֹ עַד הַיּוֹבֵל. וְהוּא כְּעֵינֵן

שֶׁהִבִּיאַר הַחֲזוֹקֵנִי (כא, ו) מַדְרַשׁ זֶה בְּתוֹסֵפֵת מַעֲט, שֶׁאִמְרַת הַקַּב"ה, אִנִּי גִזְרַתִּי עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁעַבְדוֹ שֶׁל אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְאַחַר כֵּךְ דִּלְגַתִּי אֶת הַקֶּץ בְּשִׁבְלֵם וְקִצְרַתִּי אֶת הַשְּׁעָבֹד וְהֵלֵךְ זֶה וְשֶׁעַבֵּד עַצְמוֹ, וְכַעֲיֵן זֶה הִבִּיאַר זֹאת הֵימָּה שֶׁל שְׁלֹמֹה (בְּמַסְכַּת קִידוּשִׁין פ"א, סִימָן לג), הֵינִי שְׁמַעוֹרֶרֶת אוֹתוֹ הַתּוֹרָה בְּרִצְעִית אֲזָנוֹ בְּמַרְצֵעַ לְזִכּוֹר וְלִהְבִּיךְ שֶׁבְּכֵךְ שֶׁעַבֵּד עַצְמוֹ לְעַבְדוֹתוֹ כְּפֶר בְּטוֹבְתוֹ שֶׁל מְקוֹם שֶׁקִּיצַר הַשְּׁעָבֹד לְיִשְׂרָאֵל וְהַצִּילֵם שֶׁלֹא יִשְׁקַעוּ בְּטוֹמַמַת מַצְרַיִם, וְכְמוֹ שֶׁבִּיאַר זֹאת הֵישַׁמַּח מֹשֶׁה (בפ' מַשְׁפָּטִים, דף קע"א) שְׁמָה שְׁמִיָּהֵר הַקַּב"ה לְגֵאֵלָם הִיָּה זֶה כְּמַצִּיל מְזוּטוֹ שֶׁל יָם שֶׁהִכֵּל שֶׁלֹו (ב"מ כ"ד ע"א), וּבְזֶה קִנְיָה כְּכִיכּוֹל הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל שִׁיחִיו לוֹ לְעַבְדֵי עוֹלָם.

וּבְזֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ מַה שֶׁהַזְכִּירָה הַתּוֹרָה אֶת עֵינֵן ה'עַבֵּד עַבְרִי' לְרִאשׁוֹנָה בְּעֵינֵן שֶׁר הַמְּשַׁקִּים שֶׁכֹּפֵר בְּטוֹבְתוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְרַק לְאַחַר שְׁנֵתִים יָמִים הַזְכִּירוֹ לְטוֹבָה לְפָנָי פְּרַעָה "וּשְׁם אֲתָנוּ נִגְרַע עַבְרִי עַבֵּד לְשֶׁר הַטְּבַחִים... אִישׁ כְּחֹלְמוֹ פִּתְרָה" (מֵא, יב), לְרַמֵּז שֶׁזֶהוּ מַהוֹת ה'עַבֵּד עַבְרִי', שְׁבִזָּה שֶׁכֹּפֵר בְּטוֹבְתוֹ שֶׁל מְקוֹם אֲשֶׁר קִיצַר הַשְּׁעָבֹד לְיִשְׂרָאֵל, עוֹרֵר אֶת עוֹוֹן מְכִירַת יוֹסֵף שֶׁהִיָּה מִתּוֹךְ שֶׁכֹּפֵר הָאֲחִים בְּטוֹבְתוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּמָה שֶׁרִמַּז לָהֶם יוֹסֵף מְעַנִּין חֲלוּמוֹתָיו, שֶׁכַּנְּגַד מָה שְׁנִתְכּוּן בְּזֶה עֲבוּר טוֹבְתָם הַנּוֹצַחִית כְּפֶר בְּטוֹבְתוֹ וְגַמְלוּהוּ רַעָה מִמְכּוּרוֹהוּ לְעַבֵּד בְּמַצְרַיִם. וְהוּא הֶרַמַז בְּתַבּוֹת 'עַבֵּד עַבְרִי' הָעוֹלָם (עַם ז' הַאוֹתִיּוֹת) כְּמִנִּין 'יוֹסֵף הַצַּדִּיק'.

נתגלגל הרבר

שֶׁהָרִי בְּעוֹוֹן מְכִירַת יוֹסֵף נִתְגַלְגַּל הַדְּבַר וְיִרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמַצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ בְּמַסְכַּת שֶׁבַת (בדף י"ע"ב) וּבְשִׁמּוֹת רַבָּה (ל, ז), וּבִיאָרוּ הַתּוֹסֵפּוֹת (שֶׁבַת שֵׁם ד"ה 'נִתְגַלְגַּל') שִׁיכּוּלָה הִיָּתֵה גִזְרַת בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים לְהַתְקִיִּים בְּכֵךְ שִׁיחִיו יִשְׂרָאֵל גְּרִים בָּאָרֶץ לֹא לָהֶם, וְרַק מְפַנֵּי מְכִירַת יוֹסֵף בָּאוּ לְכַדֵּי עַבְדוֹת וְשֶׁעַבְדוֹ מַצְרַיִם, וְכְמוֹ שֶׁבִּיאַר הָעֵנֶף יוֹסֵף (בְּשִׁמּוֹת רַבָּה שֵׁם) שֶׁכֹּאֲשֶׁר מְכּוּרוֹהוּ לְמַצְרַיִם בְּחָרוּ שֵׁשׁ תֵּהִיָּה גְלוּתָם. וְעַל זֹאת מְעוֹרֶרֶת הַתּוֹרָה הַנּוֹרָצַע בְּעַבְדוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁכַּתֵּב הָאֱלֹשִׁיךְ (כא, ו) שֶׁלֵּכֵךְ סַמְכּוֹ זֹאת בְּמַכִּילַתָּא (שֵׁם בִּפ' מַשְׁפָּטִים, מִס' דְּנִזְיָקִין ב) עַל הַצְּוִי' 'לֹא תִגְנוּב' שֶׁהוּא אִיסוּר גְּנִיבַת נֶפֶשׁ, כִּי טַעַם רְצִיעַת אֲזָנוֹ הוּא בְּכַדֵּי לְעוֹרְרוֹ עַל אִיסוּר הַגְּנִיבָה, שֶׁמְפַנֵּי גְנִיבַת יוֹסֵף נִתְגַלְגַּל שְׁנַמְכּוֹרֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּגִיבַתָּם לְמַצְרַיִם. וְלִכֵּן צִיּוֹתָהּ הַתּוֹרָה כְּאִשּׁוֹר יוֹצֵא הָעַבֵּד לְחַפְּשֵׁי "הָעֵנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצְאָנָךְ וּמִגֵּרְנָךְ וּמִיִּקְבָךְ אֲשֶׁר בְּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ תִתֵּן לוֹ" (דְּבָרִים טו, טז), כְּכַדֵּי לְלַמְדֵנוּ לְתַקֵּן שׁוֹרֵשׁ חֲטָא הַכְּפִיּוֹת טוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁבִּיאַר הַנּוֹעַם הַמְּצוּוֹת (ב"ח"ד דף נ"א, מִצּוּהָ תְּפֵא-תְּפֵב) שֶׁבִּאָה הַתּוֹרָה לְלַמֵּד בְּזֶה הַבַּעַל הַבֵּית שֶׁלֹא יִהְיֶה כְּפוֹי טוֹבָה לְעַבֵּד זֶה שֶׁעַבֵּד אֲצִלוֹ יָמִים רַבִּים, וְאִף שְׁכוּוֹנֵת הָעַבֵּד הִיָּתֵה לְטוֹבַת עַצְמוֹ, לְהַשִּׁיג שְׂכָר פְּעוּלָתוֹ וְלִהְרוֹיֵחַ טַמּוֹן, בְּכָל זֹאת רָאוּי לְהַכִּיר לוֹ טוֹבָה, וְכֵן הוּא בְּכָל אָדָם, שֶׁרָאוּי תַּמִּיד לְאֵדָם לְהַכִּיר טוֹבָה לְמִי שֶׁעָשָׂה לוֹ טוֹבָה, וְאִף אִם מַחֲשַׁבְתּוֹ הִיָּתֵה לְטוֹבַת עַצְמוֹ, שֶׁהָרִי סוֹף סוֹף הִיָּתֵה לוֹ טוֹבָה מִמֶּנּוּ.

זמני השבת			לפניות והקדשות			זאתה יעמדו על הברכה		
רבו תם	צאת שבת	כניסת שבת	ירושלים:	מוקד טלפוני: 03-3765444	לעילוי נשמת:			
18:38	18:00	16:47	בני ברק:	זמן בימים א' - ה' בין השעות 9:00-20:00	נאולה בת דינה,			
18:34	17:58	17:06	חיפה:	דוא"ל: contact@hayanuka.com	דוד ורות בני חנה,			
18:35	17:58	17:07	באר שבע:	לקבלת הגליון במייל: gilyonot@hayanuka.com	ראו דוד דרור בן רוגית,			
18:37	18:00	17:08		יד' להועיל: בנק מזרחי טפחות סניף 417 מס' חשבון: 521025	אבי אברהם בן עליזה,			
					שיינה בת מיכל.			

תורת שלמה

מאמרים משיעוריו הענפים של רבנו שליט"א

"צדיקים ירשו ארץ" חלק א'

(תהלים לו, כט)

משיעור יום א', ט"ו בשבט תשפ"ו, בעיר ואם בישראל אשדוד, במקהלות עם רב, רבנים ותלמידי חכמים חשובים

א

יום חמשה עשר בשבט הוא ראש השנה לאילן לדעת בית הלל במשנה ראש השנה (א, א), ולדעת בית שמאי שם הוא באחד בשבט, והיינו לגבי גדר הזמן השייך להלכות אילן בכל מצוותיו, כערלה ונטע רבעי ותרומות ומעשרות וביכורים, וכן הוא יום שאין מתענים בו מאחר שנקרא שמו ראש השנה והוא נמנה שם במשנה בין ארבעת ראשי השנים, כמובא בהגהות מימוניות (בהלכות שופר פ"א אות א) ונפסק בשולחן ערוך (או"ח סי' תקעב סעיף א), ומטעם זה גם נהגו לשמוח בו ולא לומר בו תחנון ונפילת אפיים, כמובא בשולחן ערוך (או"ח סי' קלא סעיף ו).

ונהגו ישראל מקדמת דנא לעשות סעודה ושמחה ביום ט"ו בשבט ולברך על מיני פירות האילנות, כמו שהזהיר רבי אליעזר הגדול בצוואתו לבנו המובאת בספר שבט מוסר (פרק טו) לנהוג כן בכל שנה ביום ט"ו בשבט ושלא לשנות ממנה זה מאחר שהוא מנהג ותיקין, וכמו שהביא המגן אברהם (שם בס"ק קלא ט"ז) מספר תיקון יששכר (ביאור קביעות השנים, חודש שבט) שנהגו בקהילות האשכנזים להרבות ביום זה במיני פירות האילנות לכבוד שמו של יום, ואחר כך התפשט המנהג גם לקהילות הספרדים כמו שהביא הכף החיים (שם בס"ק קלא ס"ק צ"ז), וכך נוהגים היום בכל תפוצות ישראל, וטעם מנהג זה הוא מפני שעל ידי הברכה והאכילה נעשה התקשרות והתרוממות לעניני העולם הזה, ולכן יש לנו להשתדל לפחות אחת בשנה לברך לה' ב"ה כל כל מין ומין שבעולם כפי שידינו מגעת, וכמובא בירושלמי בסוף מסכת קידושין בירושלמי (פ"ד ה"ב), בשם רבי חזקיה ורב כהן בשם רב, שעתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל איזה דבר מאכל שראתה עינו והוא לא אכל ונהנה ממנו, ומובא שם שרבי אלעזר היה חושש להלכה זו והיה מקבץ פרוטות בכדי לקנות בהם פעם בשנה מכל מין ומין, והביא הט"ז (סי' רכז סק"ב) בשם התשב"ץ קטן (סי' ט"ז) שהוא בכדי להרבות בברכות, ומפני כך נהגו במנהג זה ביום ט"ו בשבט.

ב

ומה שנהגו זאת ביום ט"ו בשבט, הוא מפני שאת יום זה קבעה התורה לסייג וגדר להיתר אכילת פירות האילן, כמו שלמדו חכמים במסכת ראש השנה (בדף י"ע"ב) ממה שציונה התורה (ויקרא יט, כג-כה) "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו את פריו, שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים לה', ובשנה החמישית תאכלו את פריו", שפעמים גם בשנה הרביעית עדיין אסור האילן משום ערלה, ופעמים שבחמישית ועדיין הוא אסור משום רבעי, כי אחד בתשרי הוא ראש השנה לנטיעה (-אילן צעיר שעכשיו ניטע), ולכן אם נטע אדם נטיעה ארבעים וארבע יום קודם ראש השנה (-שנדרשים ארבע עשרה יום לקליטת הנטיעה באדמה, ועוד שלוש יום בכדי שיחשבו לו כעין שנה), עלתה לו שנה לדיני שביעית (-שמיטה), ובכל זאת אין פירות נטיעה הזאת מותרות בערלה בסוף שנתה השלישית, אלא עד ט"ו בשבט שבשנה הרביעית, שזו היא כבר נחשבת לאילן (-ולא לנטיעה), ויום ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, וכן פסק הרמב"ם בהלכות נטע רבעי (בפ"ה ה"ח וה"ט).

וכן הוא לענין תרומות ומעשרות לגבי אתרוג התלויים בעת לקיטתו מהאילן (-ושלא כשאר הפירות התלויים כל אחד כפי זמנו בעונת המעשרות), שאמרו במשנה תרומות (א, א) שאין תורמין מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, וכן הוא גבי מעשרות פרות האילן כמו שאמרו במסכת בכורות (בדף נ"ג ע"ב), ולכן אין תורמין ומעשרין מאתרוג הנלקט לפני ט"ו בשבט על הנלקט אחר ט"ו בשבט, וכן פסקו הרמב"ם (בהלכות תרומות פ"ה ה"א) והשולחן ערוך (בי"ד סי' שלא סעיף ו). וכן הוא לענין בכורים, שאמרו בירושלמי ביכורים (פ"א ה"ו) שאין מביאין ביכורים לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש, מפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט לפירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט, וכן פסק הרמב"ם (בהלכות ביכורים פ"ב ה"ז). ולדעת רבנו חננאל במסכת ראש השנה (בדף טו ע"ב) גם דיני שמיטה ושבועית תלויים ביום ט"ו בשבט, אמנם לדעת רבנו הרמב"ם (בהלכות שמיטה פ"ד ה"ט) תלויים הם ביום א' בתשרי.

נמצא שענין הזמן הזה של ט"ו בשבט הוא הגורם להיתר אכילת פירות האילן ברוב המצוות שבהם, ולכן נהגו לברך על פירות האילן ביום זה, מפני שנתקדש זמן זה להיות לנו כסייג וגדר לאסור או להתיר את פירות האילן, והרי הוא כענין איסור חמץ בפסח, שבהגיע זמן הפסח נאסר החמץ עד צאת ימי חג הפסח, וכן כענין יום השבת קודש שתיכף בכניסתו אסורים או במלאכה ומיד ביציאתו מותרים או במלאכה (-אלא שיש להוסיף מחול אל הקודש בכניסתו וביציאתו), וכן הוא בכל אלו הדברים שאיסורם והיתרם תלויים בזמן שנתקדש

ג

ונבדל להיות כסייג וגדר למצוות השייכות בו, כפי שלמדו וקבעו חכמים, שם בזמן זה נמצא גדר וסייג של קדושה ודרך אמיתי וקרבה ודבקות בה' ב"ה, וזמן זה אותו מונים או לזיכרון אותם המצוות השייכות בו, כפי הגדר והסייג התלוי בענינו, הוא הזמן המביא אותנו לידי קדושה והתעלות לאין שיעור, עד שיהיו יכולים לבוא בו ועל ידו לידי מעלה אמיתית בדבקות בה' ב"ה בפועל ממש.

ובזמן הזה של ט"ו בשבט עוסקים או בריבוי הברכות על פירות האילן לתקן את שורש האדמה שממנה משתלשל כל ענין הקלקול והתיקון של חטא אדם הראשון, ולכן מתוך עסק זה מתקנים או גם לשורשו של חטא אדם הראשון במה שנפרד ונתרחק מאור פני ה' ב"ה בחטאו, שמתוך עוצם מעלת הברכות והתיקונים הנפלאים הנעשים על ידם נזכרים או לפני ה' ב"ה שיזכנו ויביאנו לידי תשובה אמיתית ולידי קרבה ודבקות אמת בו יתברך שמו. ועיקר הדבר הוא מצד הכרת הטוב שמגלים או בזה כלפי הבורא ב"ה בכל אשר השפיע ונתן לנו ככה בעולמו, שהוא עיקר ושורש תיקון חטא אדם הראשון ותיקון ענין האדמה, שירש האדם מקרבו את המדה הרעה של הכפיות טובה וחוסר הכרת הטוב ויבוא להכיר טובה לאשר גמלוהו טוב, ולזה זוכה האדם מתוך עסק ברכות הנהנין, שמתוך שמכיר הוא טובה לבורא ב"ה על כל אשר נתן לפניו ליהנות בעולם הזה, מתוך כך יבוא להכיר טובה גם לנבראים, ובפרט לכל אשר גמלוהו טוב.

כי כל דבר גשמי שורשו גבוה ועליון מאד למעלה, וקודם הברכה אין נמשכת הברכה על שורש דבר גשמי משורשו העליון, ולכן אין ניתנת הרשות לבני האדם ליהנות מזה הדבר, כי מאחר שלא עסק להמשיך על זה את הברכה העליונה הרי זה כמי שאינו מכיר טובה לבורא ב"ה על זה הדבר, והוא אשר לימדונו רבותינו במסכת ברכות (בדף לה ע"א) שאסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל, וכאילו נהנה מקדשי שמים, כי מפני שלא עסק להעלות דבר גשמי זה אל שורשו העליון מתוך עסק הברכה, הרי שדבר גשמי זה נחשב כשייך לגבוה, מפני שלא היה לנבראים בו איזה עסק של ברכה והמשכה וחיבור בין דבר גשמי זה לשורשו העליון, ולזה עסקו אנשי כנסת הגדולה לתקן ולסדר את מטבע לשון הברכה הראוי לכל מין ומין בברכותיו כפי שורשו העליון, ואת סדר דיני הברכות, בכדי שתתקן ותשפיע הברכה בשורש דבר גשמי זה ותקשר אותו אל מקורו ושורשו למעלה, ולא תהיה חלילה אותה ברכה כענין שאמרו שם במסכת ברכות (בדף לג ע"א) שכל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא" (שמות כ, ו).

ד

וכך כאשר זהיר אדם בברכותיו שיהיו כפי דקדוק דברי חכמים ממשך הוא בזה ברכה מלעילא לעילא לזה העולם, כמו שאמרו חכמים במסכת סוטה (בדף לה ע"ב) שכל המברך מתברך, ובזה בא האדם לכדי גדר קדושה וקרבה ודבקות בה' ב"ה, כמו שאמרו שם במסכת ברכות (בדף נ ע"א) שמברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא, וכן מובא במסכת בבא קמא (בדף ל ע"א) בשם רב יהודה, האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין, שאדם הרוצה להיות חסיד צריך הוא להיזהר בדיני ממונות ובכל עניני הנזיקין שבין בני אדם, לדעת שלא להזיק את הבריות, ורוא אמר שם שיש לו להיזהר במילי דאבות, בעניני המוסר שלימדונו חכמים במסכת אבות, ויש אומרים שאמר רבא שיש לו להזהר במילי דברכות, בכל עניני ברכות הנהנין, שזהו הדבר המביא את האדם לידי סייג וקדושה ולידי דבקות אמת בהקב"ה.

ובזה נתקנת מדרגת האדמה מהקללה והקלקול שנאחז בה לאחר החטא, כי על ידי הברכה והאכילה לאחר הברכה נעשה התקשרות והתרוממות לעניני העולם הזה הקשורים במדרגת האדמה, וכענין מה שכתב רבנו הריטב"א במסכת פסחים (בדף ז ע"ב) שלכך יש לנו לסמוך את ברכת כל מצוה לעשיית מצוה זו מבלי להשהות ביניהם, כמו שאמר רב יהודה בשם שמואל שם במסכת פסחים שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, וזהו הן באכילה ושתיה הן בברכת המצוות, ומפני שהברכה היא עבודת הנפש, והעשייה היא עבודת הגוף, ויש לנו להקדים את עבודת הנפש לעבודת הגוף, בכדי לדבקם ולייחדם בשורשם שיהיו אחד, ומתוך כך יכול האדם העשוי מגוף ונפש להשיג ולידע מיחוד ה' ב"ה וגדולתו יתברך. ועיקר הדבר הוא מצד מידת הכרת הטוב כלפי הקב"ה, שהברכה היא הכנה להכרה בגדולת הש"ת ויחודו, ורק מכח ומעלת הברכה יכול האדם לבוא לכדי הכרה והערכה כלפי הבורא ב"ה, ולבוא למידה הטובה הזאת של הכרת הטוב, שהיא כלליות הכל, בכדי לבוא להתקרבות ודבקות אמיתית בה' ב"ה, ובזה טמונים כל חשיבות ומעלת הברכה.

וכאשר אין עובד ומתקן האדם מידה זו של הכרת הטוב, נשתרש בו היפך הכרת הטוב, שהוא כפיות טובה, והיא מידה רעה ומאוסה מאד

שכשם שאין העץ יכול לעשות פרי לבדו בלא חיבור והתקשרות מוחלטת עם האדמה, כך אין האדם יכול לבוא לידי דעת ישרה ומתוקנת ולהכיר ולידע מדרך ה' ואמיתת התורה, לבדו, מבלי שיהיה קשור בשורש הדעת ואמיתת התורה, השורה אצל הצדיקים והקדושים, ולידע איזה דבר לאמיתו בזה העולם. כי כאשר חטא האדם אפילו פעם אחת וקלקל במוחו, נעשה בזה כנפרד ממהות האדמה הרומזת לשורש הדעת השלם, ואם כן כיצד יבוא אז להוציא ולהזכיר על פיו את שמו יתברך ולהבין ולידע מהו ב"ה, מבלי שיהיה נזכר ומקושר בדעת והיראה של הקדושים והטהורים שהם מהות ושורש דעת התורה.

ומפני שנתרחקנו מאד מאד מה' ב"ה לכן אין יודעים העולם מדרך היראה הראויה בעת הזכרת שם שמים בברכה, ועל כך הזהירונו חכמים במסכת ברכות (בדף מז ע"א) שלא יזרוק האדם ברכה מפיו, היינו שלא יהיה ממהר להוציא הברכה מפיו, אלא יברך בנחת במתינות וביישוב הדעת, ולא יהיו הברכות דומות עליו כטורח וכמשאוי, וכאדם המקיים אותם מתוך שחוק קבוע הוא לו, כמו שפירשו רש"י (שם בד"ה 'ולא יזרוק') ורבנו הרא"ש (שם במס' ברכות פ"ז סימן יז) ורבי יהונתן מלוניל (שם במס' ברכות בדף לד ע"ב מדפי הרי"ף) והאבודרהם (בסדר שמונה עשרה), ובברכה בכוונה כראוי וזכה ומייחד האדם לקודשא ברוך הוא ושכינתיה ונעשה דבקות וייחוד בעולמות העליונים, ואיך יזלזל האדם ויזרוק חלילה ברכה מפיו מבלי להזהר בהזכרת שם שמים כראוי, והלא אמרו במסכת שבועות (בדף לט ע"א) שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני 'לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא', ואמרו במסכת נדרים (בדף ז ע"ב) שכל מקום שהזכרת השם מצויה שם עניות מצויה, וכתבו על כך התוספות שם (בדף ז ע"ב ד"ה 'שכל מקום') שהזכרת השם לבטלה דומה קצת לשבועת שקר המעורר את חרון אף ה' ב"ה, כנאמר בזה בזכריה (ה, ג-ד) "זאת האלה הוצאת על פני כל הארץ... הוצאתיה נאום ה' צבאות ובאה אל בית הגגב ואל בית הנשבע בשמי לשקר וְלָנָה בתוך ביתו וְכָלְתָה ואת עצי ואת אבניו", וכן כתב בספר חסידים (בסימן מו) שמפני שזורקים הברכות מהפה בלא כוונת הלב ומברכים הברכות כמנהג חוק הנהוג בידינו מאבותינו, ואין נזהרים לברך הברכות בכוונה ולהזכיר את שם ה' הגדול והנורא בחרדה ובריאה כראוי, על זה חרה אף ה' בעמו ושלח לנו נבואתו בפי ישעיהו (כס, יג) "יען כי נגש העם הזה בפי ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמי ובינת נבוניו תסתתר", כי בשעה שאנחנו מזכירים שם ה' ב"ה נעשה התקשרות גדולה מאד מאד, ואנחנו דבקים בה' יתברך בשורש, ומביאים את כל מה שנעשה פה בזה העולם לידי תיקון ועליה, ולכן צריך אז לברך הברכות ביראה וחרדה כראוי משמו הגדול שמזכירים אנו, ובזה יקויים בנו הכתוב (שמות כ, כ) "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך", וכמו שלמדו בזה התוספות בנדרים שם, שהזכרת שמו יתברך בעת מצוה גורם ברכה, דהיינו עושר.

לכן כשנמצאים אנו פה בזה העולם, וכבר נעשה עם האדם מה שנעשה וכבר בא לכדי ירידה וקלקול במוחו, צריך שנדע שיש לנו תקנה להכל, ובלבד שנזכור ונדע שבכדי להדבק בה' יתברך צריכים אנו ליקח כל הדעות שלנו וכל הפירות שמוציאים אנו במשך כל השנה, שהם כל הלימוד והעצות, ולזכור שנמשך הכל מהאדמה, וכל דעת ודבר טוב שיש בנו נמשך מהשורש, שהוא הדעת השלם והתורה הנקיה של הקדושים הצדיקים הנרמזים בשורש הדעת הרומזת לאדמה, ואז יכול האדם להזכיר שמו יתברך ביראה ובכוונה כראוי, שיש בכך ברכה זו להוציא ממידת הכפיות טובה ולהביאו לכדי הכרת הטוב, שבזה יבוא לתשובה ודבקות אמיתית בה' ב"ה.

המשך בשבוע הבא אם ירצה ה'

מאד שמחמתה ובגללה מתעכבת הגאולה, כי היא העומדת בעוכרנו מלהתקרב להקב"ה, וכל מה שאין אנו זוכים לקבל התורה כראוי וכנכון באמת ולבוא על ידה להתקרבות ודבקות בה' יתברך, הוא מפני מידה רעה זו שנשתרשה בקרבנו מאד. ועל זה אורב השטן לאדם בכל יום ויום, להכניס בו כל מיני גמול רע וכפיות טובה עד שישכח מהי הדרך והתכלית באמת, כי מצד קדושת נפשות ישראל אפשר לכל אחד ואחד לידע מדרך ה' ומאור התורה באמת, אלא שמפני שנשתרשה בכל אדם מידה רעה זו של הכפיות טובה, מאבד הוא בזה את הדרך אל הדבקות בה' ב"ה כפי השייך לשורש נשמתו, ואינו זוכה לכל ההתקרבות שהיה יכול לבוא, ולכן תקנו לנו חכמים לכל ענין הברכות, בכדי שבהם ועל ידם נעקור למידת הכפיות טובה מקרבנו, ונבוא לכדי הכרת הטוב ודבקות בה' ב"ה באמת כראוי.

ה

והנה שורש האדם ומהותו הוא מהאדמה, כמו שכתוב (בראשית ב, ז) "וייצר ה' א" להים את האדם עפר מן האדמה", ולכן בכל ברכות הנהנין שמברך האדם על חיותו והנאתו מאכילת יבול האדמה, מתקן הוא בזה לשורש ומהות האדם הבא מן האדמה. והוא ענין ברכת 'בורא פרי העץ' שנתקנה על פירות האילן וברכת 'בורא פרי האדמה' שנתקנה על פירות הארץ והאדמה, ואמרו במשנה ברכות (ו, ב) שאם ברך אדם על פירות האילן 'בורא פרי האדמה' יצא, ואם ברך על פירות הארץ 'בורא פרי העץ' לא יצא, והוא מפני שהאילן יונק חיותו מהאדמה, ולכן ישנה שייכות לברכת 'בורא פרי האדמה' גם בפירות האילן, אבל פירות האדמה אינם יונקים מאומה מהאילן, ולכן אין ברכת 'בורא פרי העץ' שייכת בהם, ואמרה הגמרא במסכת ברכות (בדף מ ע"א) שעל אף שפשוט הוא שייכת ברכת 'בורא פרי העץ' לפירות האדמה, אמרה זאת המשנה אף לדעת רבי יהודה שסבר שחטה מין אילן הוא, והוא עץ הדעת בו חטא אדם הראשון, שהרי בו ועל ידו נכנסת לאדם הדעה, וכפי שאנו רואים בחוש שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שהוא יטעום טעם דגן. ונחלקו עליו רבי מאיר ורבי נחמיה, שלדעת רבי מאיר עץ הדעת גפן הוא, ולדעת רבי נחמיה תאנה הוא.

ולמעשה הביא השולחן ערוך (באו"ח ס"ו רו סעיף א) גם את הדין שאם ברך על פירות האדמה 'בורא פרי העץ' לא יצא, ועל אף שפשוט הוא כאמור, ויש לבאר זאת על פי שורש ופנימיות הדברים, שהיא הברכה הנמשכת מלעילא על ידי ברכת כל מין ומין לתקן את מה שנתקלקל דעת האדם בחטא אדם הראשון, ש'פרי העץ' רומז לעצות ולדעות של האדם, שכנגדם מברך האדם 'בורא פרי העץ', והגם שאין דעתו שלמה ומתוקנת ואינה ראויה לכדי שתחול ותשרה עליה ענין הברכה, מכל מקום כיון שיודע האדם מי הוא ומכיר את מקומו, ונזהר בענין הברכה, עולה לו הברכה כדי לתקן ולהשיב את דעתו לשורשה ולבוא להתקרבות לה' ב"ה, וזה כאשר מברך 'עץ' על פרי העץ. אמנם כאשר רוצה הוא לפטור בברכת 'בורא פרי העץ' את 'פרי האדמה', אינו יוצא בזה ידי חובת הברכה, כי האדמה רומזת אל שורש האדם הבא מן האדמה, שהיא שורש ומהות דעתו ועצתו של האדם, והוא ענין כל הצדיקים והקדושים ששתל ה' ב"ה בעולם, שהם כענין הארץ והאדמה, וכמו שאמר הכתוב בתהלים (לז, כט) "צדיקים ירשו ארץ", והם מהות דעת התורה, ובהם ועל ידם נמשכים ונתקנים הדעת והעצה לנבראים כולם. ולכן כאשר מברך האדם ברכת 'בורא פרי העץ', שהוא השתלשלות הדעת אצל כל הנבראים, וחפץ הוא לפטור את שורש הדעת ומהותה, אינו יוצא ידי חובה, שהוא כנוטל את הדעת והעצה מבלי ההתקשרות והחיבור אל שורש הדעת, ובזה הוא כחפץ להשוות דעתו ועצתו עם שורש הדעת לה זוכים הצדיקים והקדושים, שמשוה הוא עצתו לעצתם ואת דעתו לדעתם, ולכך מרמז הדבר שאינו יוצא בזה ידי חובת תיקונו בעולם כפי מה שצריך הוא לתקן בחטא אדם הראשון, מפני שאינו יכול לתקן ולהשיב את דעתו בדרך זו.

עם מגולה

סגולות ועצות ייחודיות שגילקטו מתוך שיעורי רבנו שליט"א

לימוד ברציפות

ב. צריך להיזהר מאד שלא להפסיק באמצע הלימוד לדברים אחרים, וכמו שאמרו חז"ל (אבות ג, ז) שהמפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה כאילו מתחייב בנפשו. והזכיר רבנו שדבר חידוש כתב בספר כסא מלך על התיקוני זוהר (תיקון יח, לג), שהמפסיק בלימודו לדברים אחרים, כל הלימוד שלמד לפני כן הולך לחיצונים. ובזה מובן מה שכתב רבי יהודה החסיד בספר חסידים (סי' תתקמז) שהמפסיק בלימודו לדברים אחרים יענש גם כן על מה שלמד. ג. הזכיר רבנו את דברי הגאון רבי חיים פלאגי זיע"א בספרו כף החיים (סימן כ אות ה) על מאמר חז"ל (קידושין לז) שכאשר נכנס אדם לבית המדרש זה מתיש את כח היצר הרע, שאם אבן הוא, נימוח, ואם פטיש הוא, מתפוצץ, ואמר הגאון מהר"ח פלאגי שבכל זאת מעדיף היצר הרע להיכנס לבית המדרש, על אף שזה מתיש את כחו, רק בכדי לגרום לאחד להפסיק באמצע הלימוד.

א. ישנה מעלה גדולה ללימוד חמש שעות ברצף מלימוד חמש שעות מפוזרות, שהיה כתב המאירי בפירושו לספר משלי (ה, טז) שהלימוד ברציפות מכפיל עצמו, שכל שעה נוספת כפולה במעלתה מחברתה, וגם המגיד מישרים הזהיר למרן השולחן ערוך (במגיד מישרים פ' כי תבוא) שילמד ברציפות ולא בהפסקות, וכתב הרמח"ל באגרותיו (אגרת פו) שהלימוד ברציפות מסוגל לבטל גזרות קשות מהעולם. וביאר החזון איש זיע"א שהוא משל לאדם המניח קדירה על האש, שמי שיניחנה שעה ברציפות, יתבשל התבשיל, אך אם יניחנה כמה דקות ויסירנה ושוב יניחנה ויסירנה שוב ושוב, גם אם יעשה כך כל היום כולו, לא יתבשל התבשיל, כי הרצף על האש הוא המבשל, וכך היא פעולת הלימוד על הנשמה.

